

Na osnovu člana 4. stav (1), tačka c) Odluke o osnivanju komiteta za upravljanje zračnim prostorom Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 75/16, 48/17, 32/20, 17/21 i 69/22), a u vezi sa čl. 21. stav (3), 22. stav (1) i 25. st. (2) i (3) Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 39/09 i 25/18), Komitet za upravljanje zračnim prostorom Bosne i Hercegovine, na 72. sjednici održanoj 08.11.2022. godine uz suglasnost Ministarstva komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine broj 01-29-8-1121-41/22 od 27.10.2022. godine, Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine broj 06-03-14-198-90/22 od 22.08.2022. godine, Direkcije za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine broj 1-1-04-93-18/22 od 10.10.2022. godine i Agencije za pružanje usluga u zračnoj plovidbi Bosne i Hercegovine broj 1-05-29-3-2741-2/22 od 16.08.2022. godine donosi

PROCEDURU PROMJENE ORGANIZACIJE I STRUKTURE ZRAČNOG PROSTORA U FIR SARAJEVO

Član 1.

(Predmet)

Ovom procedurom bliže se uređuje način i postupak promjene organizacije i strukture zračnog prostora Bosne i Hercegovine u *Flight Information region* (FIR) Sarajevo.

Član 2.

(Izuzete od primjene)

- (1) Ova procedura se ne primjenjuje na promjenu strukture i organizacije zračnog prostora u FIR Sarajevo koju predlaže Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine.
- (2) Promjene strukture i organizacije zračnog prostora u FIR Sarajevo iz stava (1), Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine koordinira sa Komitetom za upravljanje zračnim prostorom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Komitet).

Član 3.

(Podnošenje zahtjeva za odobravanje promjene organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo)

- (1) Zahtjev za odobravanja promjene organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo uz procjenu rizika podnosi se Direkciji za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BHDCA).
- (2) Obrazac zahtjeva iz stava (1) ovog člana i Uputstvo za procjenu rizika sadržani su u Dodatku I koji čini sastavni dio ove Procedure.
- (3) Uz zahtjev i procjenu rizika iz stava (1) ovog člana, podnosilac zahtjeva dostavlja dokaz o uplati administrativne takse za zahtjev i rješenje, u iznosu od 5,00 i 15,00 KM, u skladu sa instrukcijom BHDCA koja je objavljena na službenoj web stranici BHDCA.

Član 4.

(Razmatranje zahtjeva)

- (1) BHDCA razmatra zahtjev i dostavljenu dokumentaciju i ukoliko je potrebno, podnosiocu zahtjeva ostavlja rok za dopunu zahtjeva i/ili dostavljanje dokumentacije iz člana (3) ove Procedure.
- (2) Ukoliko BHDCA utvrdi da je zahtjev osnovan, isti zajedno sa dokumentacijom dostavlja Agenciji za pružanje usluga u zračnoj plovidbi Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BHANSA), koja dostavlja mišljenje o uticaju predložene promjene na sigurnost zračne plovidbe i pružanje usluga u zračnoj plovidbi.

Član 5.

(Mišljenje BHANSA)

BHANSA dostavlja BHDCA mišljenje iz člana 4. stav (2) na dalje postupanje.

Član 6.

(Izrada nacrt rješenja)

- (1) BHDCA razmatra mišljenje iz člana 5. Procedure i u skladu s tim priprema nacrt rješenja.
- (2) Nacrt rješenja, zajedno sa spisom, dostavlja Komitetu na dalji postupak.

Član 7.

(Preporuka za davanje saglasnosti)

Komitet razmatra nacrt rješenja i dostavljeni spis i daje preporuku BHDCA za donošenje rješenja o odobravanju zahtjeva, uz saglasnost Ministarstva komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine i Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine.

Član 8.

(Odbijanje davanja saglasnosti)

- (1) U slučaju da Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine i/ili Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine ne daju saglasnost na nacrt Rješenja, Komitet organizuje posebnu tematsku sjednicu uzimajući u obzir razloge nedavanja saglasnosti i podneseni zahtjev, u svrhu analize razloga izostanka saglasnosti i davanja preporuka institucijama uključenima u postupak.
- (2) U slučaju nemogućnosti usaglašavanja, Komitet obavještava BHDCA, koja postupa u skladu sa zakonom kojim se uređuje upravno postupanje Institucija Bosne i Hercegovine.

Član 9.

(Donošenje rješenja)

- (1) Ukoliko ministarstva iz člana 7. ove procedure daju saglasnost na preporuku Komiteta, BHDCA donosi rješenje o odobravanju promjene organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo.
- (2) Rješenje iz stava (1) BHDCA dostavlja podnosiocu zahtjeva i originatoru, radi objave u AIP.
- (3) Ukoliko ministarstava iz člana 8. ove procedure ne daju saglasnost, BHDCA donosi rješenje o odbijanju zahtjeva.
- (4) Podnosilac zahtjeva ima pravo žalbe na rješenje koje donosi BHDCA.
- (5) Rok za podnošenje žalbe je 15 dana od dana donošenja rješenja.
- (6) Žalba se podnosi putem BHDCA Ministarstvu komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine.
- (7) Kod donošenja rješenja po zahtjevu iz člana 1. ove procedure BHDCA postupa u skladu s zakonom kojim se uređuje upravno postupanje institucija Bosne i Hercegovine.

Član 10.

(Stupanje na snagu i objava)

- (1) Ova procedura stupa na snagu danom donošenja.
- (2) Stupanjem na snagu ove Procedure, prestaje da važi Procedure promjene organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo broj 01-29-8-110-21/17 od 27.11.2018. godine.
- (3) Ova Procedure se objavljuje u "Službenom glasniku BiH" i na službenoj web stranici Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, Ministarstva komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine, BHDCA i BHANSA.

Broj 01-29-8-1221-44/22
09. novembra 2022. godine
Sarajevo

Predsjedavajući Komiteta
Igor Pejić, s. r.

Zahtjev za odobravanje promjene organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo¹

DATUM:	
PODACI O PODNOSITELJU ZAHTEVA	
Ime i prezime:	
Adresa:	
Telefon:	
Fax:	
E-mail:	
PODACI O SUBJEKTU KOJI ĆE OBAVLJATI AKTIVNOSTI U ZRAČNOM PROSTORU	
Naziv subjekta:	
Adresa:	
Telefon:	
Fax:	
E-mail:	
PODACI O VRSTI AKTIVNOSTI	
Pojasniti koja vrsta aktivnosti će se obavljati u zračnom prostoru	
GRANICE STRUKTURE U ZRAČNOM PROSTORU	
Naveći lateralne granice strukture u zračnom prostoru (WGS 84)	
Naveći vertikalne granice strukture u zračnom prostoru	
PODACI O PLANIRANOM VREMENU OBAVLJANJA AKTIVNOSTI U ZRAČNOM PROSTORU	
Pojasniti periodičnost i naveći planirano vrijeme obavljanja aktivnosti u zračnom prostoru	
NAPOMENA:	
POTPIS:	

¹ Podnositelj zahtjeva uz popunjen obrazac prilaže:

- Procjenu rizika, izrađenu na način propisan Uputstvom za izradu procjene rizika,
- Dokaz o uplati administrativne takse za zahtjev i rješenje u iznosu od 5,00 i 15,00 KM, u skladu sa instrukcijom BHDCA koja je objavljena na službenoj web stranici BHDCA

UPUTSTVO ZA IZRADU PROCJENE RIZIKA

1. PROCJENA RIZIKA

Podnositelj zahtjeva procjenu rizika zajedno sa predloženim ublažavanjem rizika izrađuje u skladu sa zahtjevima utvrđenim u Pravilniku o sistemu upravljanja sigurnošću zračne plovidbe i ICAO standardima utvrđenim u ICAO dokumentu 9859 (Safety Management Manual - SMM).

2. SADRŽAJ PROCJENE RIZIKA

Analizu i procjenu uticaja zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo, uključujući i procjenu sigurnosti kojom se vrši identifikacija opasnosti i procjenu i smanjenja rizika, kao i koordinaciju sa podnosiocem zahtjeva, koordinaciju sa BHANSA-om, koordinaciju sa zainteresiranim ATS jedinicama i drugim subjektima provodi BHDCA (Odsjek za zrakoplovnu navigaciju).

2.1 Podaci o podnosiocu zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo

- Ime i prezime podnosioca zahtjeva;
- Kontakt podaci podnosioca zahtjeva (adresa, broj telefona, broj fax-a, e-mail i sl.);
- Podaci o pravnom subjektu koji će obavljati aktivnosti u strukturi u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora;
- Da li podnositelj zahtjeva ili pravni subjekt koji će obavljati aktivnosti u strukturi u zračnom prostoru, koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora, posjeduje odobrenja potrebna za obavljanje aktivnosti izdata od nadležnih institucija.

Ovlašteni originatori za objavu statičkih podataka u AIP BiH su:

- ENR 5.1 - Komitet za upravljanje zračnim prostorom BiH;
- ENR 5.2 - Komitet za upravljanje zračnim prostorom BiH;
- ENR 5.5 - Komitet za upravljanje zračnim prostorom BiH.

U slučaju da se uspostavlja P, R, D ili zona u kojoj se provode zrakoplovne sportske i rekreativne aktivnosti, korisniku zračnog prostora ili pravnom subjektu kojeg on predstavlja mora biti dodijeljeno ovlaštenje originatora dinamičkih podataka u svrhu objave dinamičkih podataka odnosno NOTAM poruka i/ili koordinacije sa Jedinicom za upravljanje zračnim prostorom (AMC) u vezi objave vremena aktivnosti zone u Nacionalnom planu upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP).

Ovlašteni originatori dinamičkih podataka za P, R, D ili zone u kojima se provode zrakoplovne sportske i rekreativne aktivnosti su podnositelj zahtjeva ili pravni subjekt kojeg on predstavlja.

Ovlašteni originator dinamičkih podataka za TRA i TSA je Jedinica za upravljanje zračnim prostorom (AMC).

Objavu nacionalnog plana upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP) vrši Jedinica za upravljanje zračnim prostorom (AMC).

2.2 Vrsta/e aktivnosti koje će se obavljati u strukturi u zračnom prostoru koja je/koje su predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo

Lista aktivnosti za koje se izdaju zrakoplovna upozorenja (Navigation Warning):

- Air Display;
- Aerobatics;
- Captive balloons or kite;
- Demolition of explosive;
- Exercises;

- Air refuelling;
- Glider flying;
- Blasting;
- Banner/Target Towing;
- Ascent of free balloon;
- Missile, gun or rocket firing;
- PJE, paragliding or hang gliding;
- Radioactive materials or toxic chemicals;
- Burning or blowing gas;
- Mass movement of aircraft;
- Unmanned aircraft;
- Formation flight;
- Significant volcanic activity;
- Model flying.

2.3 Periodičnost obavljanja aktivnosti

Predložiti koliko često se planiraju obavljati aktivnosti u strukturi u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora (dnevno, mjesečno, godišnje).

Utvrđiti primjenjive rokove za najavu aktivnosti ("Published Hours", "Planned Hours", "Real Time Activation") koji će biti objavljeni u AIP-u BiH.

"Published Hours" predstavlja najduži vremenski period u toku dana u kome predmetna struktura može biti aktivna. Ukoliko je u AIP-u BiH naveden samo "Published Hours", struktura je neupravljiva i podrazumijeva se da je uvijek aktivna u navedenom vremenskom periodu. U Nacionalnom planu upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP) će se navoditi aktivacija na osnovu "Published Hours" objavljenog u AIP-u BiH. Originator ovakve strukture je korisnik zračnog prostora. Prilikom analize efikasnosti, trajanje rezervacije i trajanje aktivacije je uvijek jednako. U AIP-u BiH se objavljuje tačan vremenski period aktivacije predmetne strukture.

"Planned Hours" predstavlja vremenski period u toku dana u kome predmetna struktura može biti aktivna, a tačan vremenski period aktivacije se objavljuje izdavanjem NOTAM-a sedam (7) dana unaprijed. Ukoliko je u AIP-u BiH naveden samo "Planned Hours", struktura je neupravljiva i podrazumijeva se da je uvijek aktivna u vremenskom periodu koji je najavljen u NOTAM-u. U Nacionalnom planu upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP) će se navoditi aktivacija na osnovu podataka objavljenih u NOTAM-u. Originator ovakve strukture je korisnik zračnog prostora. Prilikom analize efikasnosti, trajanje rezervacije i trajanje aktivacije je uvijek jednako. U AIP-u BiH se navodi da će predmetna struktura biti aktivirana objavom NOTAM-a sedam (7) dana unaprijed.

"Real Time Activation" predstavlja vremenski period u toku dana u kome je predmetna struktura stvarno aktivna, a tačan vremenski period aktivacije se objavljuje u Nacionalnom planu upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP) jedan (1) dan unaprijed. U AIP-u BiH se navodi da će predmetna struktura biti aktivirana objavom u Nacionalnom planu upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP). Originatori dinamičkih zrakoplovnih podataka o strukturama zračnog prostora za koje je definisana objava "Real Time Activation" putem Nacionalnog plana upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP) su obavezni koordinirati stvarno vrijeme aktivacije strukture zračnog prostora sa Jedinicom za upravljanje zračnim prostorom (AMC).

Za P, R, D i zone u kojima se provode zrakoplovne sportske i rekreativne aktivnosti, u AIP-u BiH se obavezno objavljuju "Published Time" ili "Planned Time", a može se definisati i "Real Time Activation".

Za TRA i TSA u AIP-u BiH se uobičajeno objavljuje kombinacija sva tri parametra, s tim da se obavezno navodi da će

"Real Time Activation" biti objavljen kroz Nacionalni plan upotrebe zračnog prostora (NAUP/NUUP).

2.4 Položaj strukture koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo

Predložiti vertikalne i horizontalne granice strukture u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora radi analize položaja strukture u odnosu na druge strukture u zračnom prostoru.

Identifikovati sa kojim se strukturama u zračnom prostoru preklapa struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora.

Ukoliko se utvrdi da se predmetna struktura preklapa sa P, R, D ili zonama u kojima se odvijaju zrakoplovne sportske i rekreativne aktivnosti potrebno je utvrditi da li je moguće uspostaviti procedure koordinacije između korisnika.

Ukoliko se predmetna struktura preklapa sa prostorom nadležnosti neke od ATS jedinica, definirati uvjete letenja i mogućnost uspostavljanja procedura koordinacije između ATS jedinica i korisnika strukture zračnog prostora.

Identifikovati ATS jedinice koje pružaju usluge u strukturama ukoliko se struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora preklapa sa strukturama koje su u prostoru nadležnosti ATS jedinica. Ukoliko postoji preklapanje sa prostorom nadležnosti ATS jedinica, potrebno je utvrditi uticaj na odvijanje zračnog saobraćaja.

Procijeniti uticaj strukture u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora na protok saobraćaja.

Ukoliko se struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora preklapa sa nekom od objavljenih ruta utvrditi da li je potrebno uvesti CDR ili druga ograničenja na rutama u periodu aktivacije strukture, te identifikovati vrste ograničenja i subjekte s kojima je ta ograničenja potrebno koordinisati.

Uzimajući u obzir klasu zračnog prostora, strukture sa kojima se ista preklapa, nivo koordinacije i ostale značajne faktore procijeniti uticaj strukture u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora na protok zračnog saobraćaja.

Utvrditi da li je neophodno uvesti ATFM mjere u cilju osiguravanja zadovoljavajućeg nivoa saobraćaja i održavanja zadovoljavajućeg nivoa sigurnosti (BHDCA u konsultacijama sa BHANSA-om odlučuje o ovome).

Utvrditi u kojoj klasi zračnog prostora se nalazi struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora.

Klasa zračnog prostora određuje nivo dostupnih informacija o upotrebi zračnog prostora koje će definirati uvjete obavljanja aktivnosti (npr. ukoliko se radi o klasi E zračnog prostora nije moguće uspostaviti zadovoljavajući nivo koordinacije potrebne za razmjenu informacija između ATS jedinice koja pruža usluge u strukturi u zračnom prostoru koji je E klase i korisnika strukture u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za izmjenu organizacije i strukture u zračnom prostoru koji bi omogućio da ta predmetna struktura bude TRA zona).

P, R, D ili zone u kojima se obavljaju zrakoplovne sportske i rekreativne aktivnosti mogu se uspostaviti u svim klasama zračnog prostora.

TRA i TSA mogu se uspostaviti u A, B, C, D klasama zračnog prostora.

2.5 Dostupni nivo informacija o aktivnostima u dijelu zračnog prostora u kome se uspostavlja struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora u FIR Sarajevo

Utvrditi da li postoji radarsko pokrivanje u dijelu zračnog prostora u kome se uspostavlja struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora.

Utvrditi da li je obavezno popunjavanje planova leta u dijelu zračnog prostora u kome se uspostavlja struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora.

Utvrditi mogućnost uspostavljanja i održavanja dvostrane radio veze.

Utvrditi koji zahtjevi iz Naredbe o pravilima letenja zrakoplova važe u zahtijevanoj strukturi zračnog prostora u odnosu na klasu zračnog prostora, potrebni nivo koordinacije i vrstu strukture u zračnom prostoru.

Utvrditi da li se korisnici zračnog prostora na neki drugi način obavještavaju o aktivnostima i letovima u dijelu zračnog prostora u kome se uspostavlja struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora.

U zavisnosti od nivoa i pouzdanosti informacija o aktivnostima u zračnom prostoru, struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora može biti R, D, TRA ili zona u kojoj se obavljaju zrakoplovne sportske rekreativne aktivnosti. Ukoliko je nivo informacija o aktivnostima u zračnom prostoru nizak ili informacije nisu pouzdane, struktura koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora može biti P ili TRA.

2.6 Norme razdvajanja

U odnosu na zahtjeve iz Naredbe o pravilima letenja zrakoplova i Pravilnika u uslugama u zračnom saobraćaju utvrditi norme razdvajanja od strukture u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture zračnog prostora. U prostoru nadležnosti ATS jedinica koje pružaju radarske ATS usluge minimalne norme su 5 NM horizontalno, odnosno 1000 ft vertikalno, u odnosu na granice strukture u zračnom prostoru koja je predmet zahtjeva za promjenu organizacije i strukture u zračnom prostoru.